

TÜRKÇE DERSİNE YÖNELİK SINAVLAR İLE DERS KİTAPLARININ METİN TÜRLERİ BAKIMINDAN ÖRTÜŞME DÜZEYLERİ

Hüseyin ÖZTÜRK*

Tahir TAĞA**

Süleyman ÜNLÜ***

Özet

Bu araştırmada, Türkçe dersinin çeşitli safhalarında öğrencilerin karşılaştığı farklı metin türlerinin birbirleriyle örtüşme düzeylerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, 8. sınıf düzeyinde, okullarda okutulan üç farklı yayınevine ait ders kitapları, 2009'dan günümüze dek yapılan 5 merkezî sınav ve 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Isparta il merkezinde yapılan 18 okula ait 108 sınav incelenmiştir. İnceleme yapılırken adı geçen dokümanlarda yer alan paragraf düzeyindeki okuduğunu anlamaya yönelik metinler dikkate alınmış ve bulgular türlere göre tasnif edilmiştir. Ayrıca yazılı kâğıtlarından elde edilen bulguları açıklamak amacıyla 10 öğretmenden tabloyu yorumlamaları istenmiştir. Onların yorumları da yazılı sınavlara ilişkin tablonun anlamlandırılmasında etkili olmuştur. Sonuç olarak üç kaynaktan metinlerin büyük bir bölümünü bilgilendirici metinler oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla öyküleyici metinler ve şiir metinleri izlemektedir. Yazılı sınavlarda metin türleri açısından ortaya çıkan oranlar ders kitaplarından ziyade merkezî sınavlardaki oranlara benzemektedir. Buradan yola çıkarak yazılı yoklamalarda ders içeriğinden daha çok merkezî sınavlardaki anlayışın ağır bastığı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, ders kitapları, metin türleri, sınav

Giriş

Günlük hayatın bugün geldiği nokta, okuma becerisini etkili kullanmayı zorunlu hâle getirmiştir. Karmaşanın içinde sağlıklı yol almak, çeşitli türlerde karşıımıza çıkan metinleri doğru anlamlandırmakla mümkündür. Doğru anlamlandırma işini başaramadığımız noktalarda yanlış yönlere gidecek, yanlış tercihlerde bulunacak yahut haz alınması gereken bir durumundan haz almayı; nefret edilmesi gereken bir durumundan da nefret etmeyi başaramayacağız. Netice itibarıyla karşılaşılan metinleri süratli ve doğru kavramak, hayatın sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesin-

* Araştırma Görevlisi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi

** Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi

*** Araştırma Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi

de son derece önemlidir. Bu durumu, Türkçe öğretim programı başta olmak üzere muhtelif çalışmalar bize tekrar tekrar göstermiştir; göstermektedir.

Metinler, insanların karşısına muhtelif türlerde çıkmaktadır. Öğrencileri hayata etkin bir biçimde hazırlayabilmek için onları bu metinlerle karşılaştırmalı, türleri birbirinden ayıran özellikleri kavramalarını sağlamak maksadıyla türünün belirgin özelliklerini taşıyan nitelikli metin örneklerini görmeleri sağlanmalıdır (MEB, 2006).

Metinleri niçin türlere ayırma ihtiyacı duyulduğu sorusuna birçok cevap verilebilirse de eğitim zaviyesinden bakıldığında son derece pratik gerekçeler sayılabilir: Okuma becerisi iyi olanlar, metin türlerine dair bilgilerinden yola çıkarlar ve karşı karşıya kaldıkları cümleler vasıtası ile tahminlerde bulunabilir yahut keşfettikleri anlamların doğruluğunu yine türlere dair bilgileri sayesinde doğrulayabilirler (Peregoy ve Boyle, 2000). İyi bir okur olmanın gerekliliklerinden biri de türlerden haberdar olmaktır. Farklı türlerde metinleri anlamlandırma becerisi kazandırmak, Türkçe dersinin en önemli ve dikkate değer amaçlarından birisidir. Bu amaç, öğrencilerin bütün derslerdeki başarıları üzerinde tesirli olmakla kalmamakta aynı zamanda onların günlük hayatı sağlıklı, sorunsuz sürdürmesini de temin etmektedir.

Alanyazında metin türünün ne olduğu, neye göre belirlendiği hususunda söz birliği olduğu söylenemez. Farklı araştırmacıların farklı bağlamlarda tür kavramını kullandıkları görülmektedir. Türkçe Öğretim Programı'ndan başlayarak kısaca bunlara göz attıktan sonra bu çalışmada kullanılacak olan tür kavramından bahsedilecektir.

Türkçe Öğretim Programı'nın okuma alanında yer alan metni anlama ve çözümleme bölümünün 15. kazanımı şu şekildedir: *Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.* İlgili kazanımın açıklaması ise şu şekilde verilmiştir: *Bir tema boyunca işlenecek okuma metinlerinin türü farklı olmalıdır. Öğrenciler, türün özelliklerini en iyi temsil eden metinler aracılığıyla tür hakkında genel olarak bilgilendirilir. Metinde kullanılan anlatım biçimleriyle düşünceyi geliştirme yollarının türle ilgisi vurgulanır* (MEB, 2006: 25).

Aynı alanın okuma alışkanlığı kazanma bölümündeki 2. kazanım ise şöyledir: *Farklı türlerde metinler okur.* Yazma alanında ise metin türleri ile alakalı olarak birtakım ifadelere rastlamak mümkündür. Planlı yazma bölümünün 8. kazanımı en belirgin örnektir: *Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun bir giriş yapar.* Farklı türlerde metinler yazma bölümünde ise şu dört kazanıma yer verilmiştir: *1. Olay yazıları yazar. 2. Düşünce yazıları yazar. 3. Bildirme yazıları yazar. 4. Şiir yazar.*

Bu bölüme ait açıklamalarda ise hikâye, masal, anı, tiyatro, mektup, söyleşi, makale ve deneme gibi türlerden bahsedilmiş, bu türler hakkında sınıf seviyelerine göre uygulayıcılara tavsiye ve yönlendirmelerde bulunulmuştur.

Programdaki kavramlardan yola çıkarak metin türünün ne demek olduğu ve metinlerin neye göre tasnif edildiği konusunda Arı (2006), Türkiye'deki geleneksel retorik bilgilerin temel alındığını söylemektedir. Bu düşüncesini de anlatım biçimi, metin türü ve düşünceyi geliştirme yolları gibi kavramların programda birbirinden ayrılmış olması ile açıklamaktadır.

Güneş (2007) ise metinlerin aktarıma ve düzenlenme biçiminin türleri meydana getirdiği düşüncesindedir. Konuşma yoluyla aktarılan metinleri sözlü metin, yazı ile aktarılan metinleri yazılı metin şeklinde sınıflandıran araştırmacı, programdaki yazma becerileri bölümünde yer alan sınıflandırma şeklini *metnin düzenlenme biçimine göre* tasnif olarak adlandırmış ve roman, hikâye, fıkra, anı, şiir şeklinde sıralamıştır. Güneş, metnin oluşturulmasında kullanılan mantık düzeyine göre basit ve üst düzey metinler; işlevleri bakımından edebî ve öğretici metinler gibi sınıflandırmalarda bulunmuştur. Yine Güneş, aynı kitabının bir başka bölümünde metinlerin yapısal özellikleri başlığı altında öyküleyici, bilgilendirici ve şiir olmak üzere üç metin türünün adını zikretmiştir.

Temizkan (2011) okuma becerisi ile ilgili kavramların öğrenilmesi üzerine yaptığı araştırmada metin türleriyle ilgili kavramları, YÖK'ün okutulmasını esas aldığı Anlama Teknikleri I: Okuma Eğitimi dersinin kur tanımından yola çıkarak sıralamıştır: ahenk, gösterme, konu, tema (izlek), tez (ana düşünce), olay örgüsü, çatışma, entrik yapı, imge, karakter, dekoratif kahraman, geriye dönüş, anlatıcı, bakış açısı, açık mekân. Temizkan'ın çalışmasında belirtilen YÖK'ün yaptığı kur tanımına göre bu kavramlar bir metnin türünün belirlenmesinde önemlidir.

Literatürde metin türleriyle alakalı çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Metin türlerine göre ders kitaplarının incelenmesi (Kolaç, 2009) ve (Keklik, 2009), metin türlerine göre dinleme ve okuma becerilerinin ölçülmesi (Yıldırım, Yıldız, Ateş ve Rasinski, 2010), öğretmen adaylarının türlere dair bilgilerinin ölçülmesi (Temizkan, 2011), ders kitaplarındaki dinleme metinleri ile yazma görevleri arasındaki tür uyumunun incelenmesi (Arı, 2011), ekrandan okunanı anlama konusunda metin türlerine göre öğrencilerin başarı durumunun tespit edilmesi (Aydemir, Öztürk ve Horzum, 2013) ve farklı türlerdeki metinlerin okuduğunu anlamaya etkisi (Temizyürek, 2008) üzerine araştırmalar yayımlanmıştır.

Bu çalışmalarda türler konusunda farklı farklı tasnifler benimsenmişse de genel eğilim şu üçlü tasniften yanadır: bilgilendirici, öyküleyici ve şiir. Metin türlerinin öğrenilmesi neden önemlidir sorusuna yukarıdaki çalışmaların hem kendileri hem de kaynakçaları muteber cevaplar barındırmaktadır. Öğrencilerin metin türleri hakkındaki bilgilerinin ölçümü de bu söz konusu cevapların itibarı nispetinde önem kazanmaktadır.

Öğrencilerin konu ile ilgili bilgileri öğretmenlerin yaptığı sınavlar, ders kitaplarında yer alan etkinlikler ve merkezî sınavlar yoluyla ölçülmekte ve değerlendirilmektedir. Bu ölçme ve değerlendirme işinin sıhhati temin edilmelidir. Bu çalışma, türler konusunda bahsi geçen ölçme değerlendirme işlemlerinin tutarlılığına ve sıhhatine katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Ders kitapları, öğretmenler tarafından yapılan yazılı yoklamalar ve merkezî sınavlardaki okuduğunu anlama sorularına odaklanan bu araştırmada ölçme-değerlendirme faaliyetleri arasındaki metin türleri bakımından örtüşme durumu ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkçe öğretmenleri tarafından yapılan yazılı yoklamalarda sorulan okuduğunu anlama sorularındaki metinler tür bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. MEB tarafından yapılan merkezî sınavlarda yer alan paragraf düzeyinde okuduğunu anlama sorularındaki metinler tür bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?
3. Türkçe ders kitaplarındaki metinler tür bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?
4. Yazılı yoklama, merkezî sınav ve ders kitaplarındaki metinlerin örtüşme düzeyi nasıldır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Yazılı yoklamalar, merkezî sınavlar ve ders kitaplarında yer alan metinlerin tür bakımından dağılımını ve örtüşme düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma betimsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu tür yaklaşımda olaylar, objeler, varlıklar, kurumlar, gruplar ve çeşitli alanlar kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Böylece mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimin açıklanması amaçlanır (Kaptan, 1983; Karasar, 2009).

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamını üç farklı kaynaktan elde edilen dokümanlar ile 10 Türkçe öğretmeni oluşturmaktadır. 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Isparta il merkezinde 18 okulda 8. sınıf Türkçe dersinde yapılan sınavlardan toplanan 108 sınav kâğıdı yazılı sınavların kapsamını oluşturmaktadır. Merkezî sınavlarda 2009-2013 yıllarında 8. sınıf düzeyinde gerçekleştirilen 5 merkezî sınav (SBS) araştırma kapsamında ele alınmıştır. Ders kitaplarında ise 8. sınıflara yönelik 3 farklı yayınevini hazırlanmış olduğu ders kitapları araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırılması hedeflenen olguya ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Dokümanlar, anlamın ortaya çıkması, belirsizliklerin ortadan kalkması ve problem sorusu ile ilgili içgörünün keşfedilmesine yardımcı olarak araştırılan olguya ilişkin daha kapsamlı veriler sunar (Merriam, 2013).

Doküman incelememesine ilişkin verilerin ilki Isparta il merkezinde yer alan 8. sınıf ortaokul Türkçe dersi sınav kâğıtları İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan izin çerçevesinde toplanmıştır. Her okuldan alınan 6 sınav kâğıdı okullarda bir eği-

tim-öğretim yılı boyunca 8. sınıf düzeyinde Türkçe dersinde gerçekleştirilen yazılı yoklamaların tamamını oluşturmaktadır. Her okuldan bir öğretmenin yapmış olduğu sınav kâğıtları alınmakla birlikte yeterli olmadığı durumlarda, ikinci bir öğretmenin sınav kâğıtları ile sınıfların tamamlanması yoluna gidilmiştir. Bu şekilde toplam 108 sınav kâğıdına ulaşılmıştır. 108 sınav kâğıdının incelenmesi neticesinde okuduğunu anlama sorularına ait 190 tane metin tespit edilmiştir.

Doküman incelemesinde ikinci kaynağı oluşturan merkezî sınavlara ilişkin veriler, müfredatın esas alındığı 2009 yılından sonra liselere öğrenci seçme maksatlı 8. sınıflara uygulanan merkezî sınavlardan derlenmiştir. Bu sınavlarda paragraf düzeyinde okuduğunu anlamaya yönelik sorularda 70 tane metin tespit edilmiştir.

Doküman incelemesi ilişkin üçüncü veri kaynağı olan ders kitaplarındaki metinler MEB, Enderun ve Gökçen Yayınları olmak üzere üç farklı yayınevini hazırlamış olduğu 8. sınıf Türkçe ders kitaplarından derlenmiştir. Veriler toplanırken yalnızca ana metinler göz önünde bulundurulmuş; serbest okuma metinleri, etkinliklerdeki ve tema değerlendirme sorularında yer alan metinler değerlendirmeye alınmamıştır. Böylece üç farklı yayınevinden toplamda 73 metin çalışmada incelenmiştir.

Araştırmada görüşme yöntemine de başvurulmuştur. Görüşmenin amacı bireyin iç dünyasına girmeye imkân vermektir. Nitel görüşme, başkalarının görüşlerinin anlamlı, bilinebilir ve ortaya konulabilir olduğu varsayımı ile başlar. Bir başkasının zihnindekileri keşfetmek amacıyla görüşme yapılır (Patton, 2002). Bu anlayış doğrultusunda öğretmen yazılı yoklamalarına ait tablonun daha iyi anlaşılabilmesi için öğretmenlerden 10'u ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmede öğretmenlerden ortaya çıkan sonuçları yorumlamaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Betimsel analiz yönteminin kullanıldığı araştırmada hem programın hem de yukarıda adları zikredilen daha önce yapılmış çalışmaların benimsedikleri metin türü sınıflandırmalarından yola çıkılarak bilgilendirici, öyküleyici ve şiir olmak üzere üçlü bir tasnif kullanılmıştır. Bu tasnifin benimsenmesinde pratik gerekçeler de rol oynamıştır. İncelediğimiz sınavlardaki metin parçaları, daha ayrıntılı tasniflerde yer alan metin türlerinin(roman, hikâye, anı, gezi yazısı vd.) tespit edilmesinde yetersiz kalmaktadır. Örneğin olay içerikli paragraf düzeyinde bir metnin, bir romandan mı yoksa bir hikâyeden mi alındığını tespit etmek mümkün görünmemektedir. Hem merkezî sınavlar hem yazılı yoklamalar hem de ders kitaplarındaki metinler, yapılan analizler neticesinde bahsi geçen kategorilere bu araştırmayı yürütenlerce yerleştirilmiştir. Ardından da verilerin sağlıklı mukayese edilebilmesi için tablolar oluşturulmuştur. Merkezî sınavlar, yazılı yoklamalar ve ders kitapları arasındaki örtüşmeler ve ayrışmalar, metin türü bağlamında tespit edilip ortaya koyulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin yazılı yoklamalardaki metin türlerinin kullanımına ilişkin görüşleri ilgili bulgular bölümünde betimlenmiştir.

Bulgu ve Yorumlar**Öğretmenler Tarafından Yapılan Yazılı Yoklamalarda Kullanılan Metinlerin Türleri**

Öğretmenler tarafından yapılan yazılı yoklamalarda kullanılan okuduğunu anlama sorularına ait metinlerin sıklık ve yüzde değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. Öğretmenlerce Yapılan Yazılı Yoklamalarda Kullanılan Metinlerin Türleri

Metnin Türü	Sıklık	Yüzde
Bilgilendirici	151	%79,5
Öyküleyici	27	%14,2
Şiir	12	%6,3
Toplam	190	%100

Tabloda ilk dikkati çeken durum, öğretmenler tarafından ağırlıklı olarak bilgilendirici metinlerin kullanılmış olmasıdır. Oldukça yüksek bir orana sahip olan bilgilendirici metinleri öyküleyici metinler takip etmektedir. Son sırada ise şiir gelmektedir. Bu oranlardan yola çıkarak öyküleyici metinlerin ve şiir metinlerinin yeterince kullanılmadığı söylenebilir. Bilgilendirici metinlerin oranının bu derece yüksek olması iki gerekçe ile açıklanabilir: İlki bu ve buna benzer araştırmaların metin sınıflama yöntemi, ikincisi bilgilendirici metinlerin çeşitli şekillerde ve çok sayıda soru sormaya imkân tanması.

Sınıflandırmada bilgilendirici metin kategorisine dâhil edilebilecek metinlerin yelpazesi daha geniştir. Çünkü öyküleyici metinler daha dar bir çerçevede ele alınırken bilgilendirici metinlerin yapısına dair daha genel özellikler listesi oluşturulmuştur. Tanımlama yapıları, sıralama yapıları, karşılaştırma yapıları, neden sonuç yapıları, sorun ve çözüm yapıları bilgilendirici metin tanımını inşa ederken kullanılan alt yapılardan bazılarıdır. Öyküleyici metinlerde ise bir hadiseler silsilesi, zaman, mekân ve şahıslar aranmaktadır (Güneş, 2013).

Öte yandan tablodaki durumun sadece sınıflandırmadan kaynaklandığını söylemek yeterli olmayacaktır. Öğretmenlerin, yazılı yoklamalarda kâğıt ve zaman sınırlılığını göz önünde bulundurarak bir metinle alakalı birden fazla soru sorma ihtiyacı duyması ve bilgilendirici metinlerin buna imkân vermesi de etkili olmuştur denilebilir.

Tablodaki durumu yorumlamasını istediğimiz öğretmenlerden biri görüşlerini şöyle açıklamaktadır: *“Ben de düşünce yazısı türlerini sınavlarda kullanan bir öğretmenim. Bu şekilde birkaç amaca ulaşmayı hedefliyorum: Öncelikle olay yazılarında öğrenci olayı anladığı vakit dikkati azalıyor, devam eden satırları özensizce okuyorlar ya da okumuyorlar işin kolayına kaçıyorlar; oysaki bilgilendirici bir düşünce yazısında her satırında daha dikkatli olmak zorunda ve hiçbir satırı kaçırmaması gerekiyor, bunu zaman içinde öğreniyor. İkinci*

amacım bir taşla iki kuş misali ihtiyacı olabilecek bir konuyu ona telkin etmek, öğretmek; öğrencileri sosyal hayata, gazete vs. okumaya hazırlamak. Bir de kimi öğrencilerimiz olay yazılarını biraz daha çocuksu ve ilkokula uygun bulup ciddiye sıkıntısı yaşıyorlar.” (K1)

Bir başka öğretmen de öyküleyici metinlerin daha alt sınıflarda uygun olduğunu, üst sınıflarda bilgilendirici metin kullanılması gerektiğini belirtmektedir: “...öyküleyici anlatım alt yaş gruplarına daha uygun. Kullanımı da sınav uygulanan öğrenci grubuna göre değişiyor.” (K2)

Şiirin sorularda oldukça az kullanılmasını, yine şiirin yapı özelliklerine bağlı olarak öğretmenlerin çekincelerine ve eksiklerine bağlamak mümkündür. Şiirlerden seviyeye uygun soru çıkarmak daha çok zihin emeği gerektirmektedir. Bu durumu görüşme formunu cevaplandıran öğretmenlerden biri şu şekilde dile getirmiştir:

“Şiir konusunda eğitimciler de dâhil olmak üzere herkesin eksiği olduğunu düşünüyorum. Öğrencilerimize tavsiye ettiğimiz kitapların yüzde kaçını şiir kitabıdır ki!” (K8)

Bu görüşlerden yola çıkarak yukarıdaki tablonun ortaya çıkmasında metin türlerinin yapı özellikleri, soru sormaya elverişli olup olmadıkları ve öğretmenlerin söz konusu türler ile ilgili yeterlilik düzeylerinin etkili olduğu söylenebilir.

Merkezî Sınavlarda Kullanılan Metin Türleri

Sınıf düzeyinde ders içeriklerinin sınavlarda esas alındığı yıl olan 2009'dan itibaren yapılmış olan liselere öğrenci yerleştirmeye yönelik merkezî sınavlarda sorulan 8. sınıf Türkçe soruları içerisinde yer alan paragraf düzeyinde okuduğunu anlama sorularında kullanılan metinlerin türlerine ait sıklık ve yüzde değerleri Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2. Merkezî Sınavlarda Sorulan Okuduğunu Anlama Sorularında Kullanılan Metinlerin Türleri

Sınav	Metnin Türü	Sıklık	Yüzde	Toplam Soru Sayısı
2013 SBS	Bilgilendirici	9	%75	12
	Öyküleyici	3	%25	
	Şiir	-	-	
2012 SBS	Bilgilendirici	9	%52,9	17
	Öyküleyici	7	%41,1	
	Şiir	1	%5,8	
2011 SBS	Bilgilendirici	11	%78,5	14
	Öyküleyici	3	%21,4	
	Şiir	-	-	
2010 SBS	Bilgilendirici	11	%91,6	12
	Öyküleyici	1	%8,3	
	Şiir	-	-	
2009 SBS	Bilgilendirici	13	%86,6	15
	Öyküleyici	2	%13,3	
	Şiir	-	-	
Toplam	Bilgilendirici	53	%75,7	70
	Öyküleyici	16	%22,8	
	Şiir	1	%1,4	

Sınavları karşılaştırdığımız zaman paragraf düzeyinde okuduğunu anlama sorularının sayısında bir istikrarın varlığından söz edemeyiz. Ancak ortalamasının yaklaşık olarak 13 olduğunu söyleyebiliriz. Bir istikrardan söz edilecekse bu da her yıl bilgilendirici metinlerin diğer türlere oranla daha fazla kullanılmış olmasıdır. Yıllar arasında da büyük farkların varlığından söz edilemez. Bilgilendirici metinler bir yıl içinde en çok 13 en az 9 kez kullanılmıştır. Bu durum yine tür sınıflaması ve bilgilendirici metinlerin soru sormada kolaylıklar sağlamasına bağlanabilir. Soru hazırlayıcılarını yönlendiren birinci kaynağın programdaki kazanımlar olduğu göz önünde bulundurulur ve ilgili kazanımlara (MEB, 2006) bakılırsa şunlar söylenebilir:

Ana fikir ve yardımcı fikir bulma; sebep sonuç, amaç sonuç ilişkilerini fark etme; öznel ve nesnel yargıların bulunmasına yönelik kazanımlar sorularda bilgilendirici metin kullanmayı teşvik ederken metnin kimin ağzından yazıldığını anlamaya; olay, yer ve şahıs kadrosunu belirlemeye yönelik kazanımlar öyküleyici metinler kullanmayı teşvik etmektedir. Öyküleyici ve bilgilendirici metin kullanımını teşvik eden kazanımların sayılarına bakıldığında görülecektir ki ikisi arasında tablodaki kadar büyük bir uçurum yoktur; ancak dikkat edilmesi, atlanmaması gereken bir nokta var: Okuma kazanımları hazırlanırken sınıf seviyesine göre bir ayırım söz konusu olmamış yalnızca yazma ve dil bilgisine ait kazanımlarda sınıflara göre bir seviyelendirme yapılmıştır. Netice itibarıyla 8. sınıfa yönelik okuduğunu anlama sorularında ağırlıklı olarak bilgilendirici metin kullanılmış olmasını programdaki kazanımlarla birebir irtibatlandırılabilir. Bununla birlikte soru hazırlayıcıları, 8. sınıflara yönelik bir sınavda bilgilendirici metin kullanmaya daha fazla eğilim göstermiş olabilirler. Bunun sebebi de merkezî sınavların sıralama sınavı olması ve eleyicilik gerektirmesi olabilir. Nitekim bazı araştırmalar, öyküleyici metinlerin 8. sınıf öğrencileri tarafından bilgilendirici metinlere oranla daha kolay anlaşılıp yorumlanabildiğini göstermektedir (Temizyürek, 2008).

Dikkati çeken bir diğer nokta da şiirin merkezî sınavlarda öğretmen yazılı yoklamalarından bile az kullanılmış olmasıdır ki bu izaha muhtaç bir durumdur. Öğretmenlerin yaptıkları sınavlarla ilgili tablonun altında, soru hazırlama ile ilgili olarak şiirin yapısal sorunlarından ve öğretmenlerin şiir hakkındaki muhtemel eksikliklerinden bahsedilmişti. Ancak merkezî sınavların uzmanlarca ve geniş zaman dilimlerinde hazırlandığı düşünülürse aynı açıklama geçerliliğini yitirecektir. Beş sınavda sorulan toplam 70 okuduğunu anlama sorusundan yalnızca 1 tanesinin şiir metni oluşu bir çırpıda anlaşılabilir bir durum değildir. Bir eksiklik, bir sorun olarak dile getirilebilir.

Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Türleri

Çalışma kapsamında ortaokullarda okutulan üç farklı yayınevine ait ders kitaplarındaki metinler türlere göre incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma neticesinde oluşan durum Tablo 3'te yer almaktadır:

Tablo 3. Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Türlerine Göre Dağılımı

Metin Türü	Bilgilendirici		Öyküleyici		Şiir		Toplam
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	
Yayınevi							
MEB	13	%54,1	9	%37,5	2	%8,3	24
Enderun	14	%58,3	5	%20,8	5	%20,8	24
Gökçen	13	%52	8	%32	4	%16	25
Toplam	40	%54,7	22	%30	11	%15	73

Tabloya bakıldığında merkezî sınavlardaki oranlara benzeyen oranlar görülecektir. Ancak merkezî sınavlara göre daha dengeli bir dağılımın olduğu da açıkça görülmektedir. Yine bilgilendirici metinler en çok tespit edilen tür olurken bu kez toplamdaki oranı %54,7'de kalmıştır. Diğer türlerin sınavlarla mukayese edildiği vakit ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin oranında bir artış görülmektedir. Yine sınavlarla mukayese edildiği vakit ders kitaplarında şiir kullanımının daha fazla olduğu söylenebilir. Bu hâl, şiirin soru hazırlayıcılarına çıkardığı zorluğu kitap hazırlayıcılarına çıkarmadığı düşüncesini ortaya koymaktadır. Şiir hakkında geçerlik ve güvenilirlik bakımından kusurlu olmayan sorular hazırlamak, şiir üzerine etkinlikler hazırlamaya göre bir hayli güç olabilir.

Tabloya baktığımız zaman şiir yönünden en zayıf kitabın MEB'e, en zengin kitabın ise Enderun Yayınları'na ait olduğunu görüyoruz. Buna mukabil Enderun Yayınları'nın kitabı öyküleyici metinlerin kullanımı yönünden zayıftır. Bütün oranları göz önünde bulundurduğumuz vakit en dengeli dağılımın Gökçen Yayınları'nın kitabında yer aldığı görülmektedir.

Son olarak ders kitaplarına ait tablo hakkında şunlar söylenebilir: Kitaplar, sınavlarla mukayese edildiğinde hazırlayıcılara geniş bir hareket sahası sunmaktadır. Bu durum metin türü çeşitlenmesine olanak sağlamıştır. Ancak bu çeşitliliğin yeterliği ve şiir türünün durumu gözden geçirilmelidir.

Sınavların ve Ders Kitaplarının Metin Türlerine Göre Karşılaştırılması

Sınavlarda ve ders kitaplarında yer alan metinleri tür bakımından karşılaştırmak amacıyla ortalama yüzdeler esas alınarak bir inceleme yapılmıştır. İlgili bulgular Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 4. Sınavlarda ve Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Yüzdelerik Dağılımları

Metin Türü	Yazılı Sınavlar	Merkezî Sınavlar	Ders Kitapları
Bilgilendirici	%79,5	%76,4	%54,7
Öyküleyici	%14,2	%22,4	%30
Şiir	%6,3	%1,2	%15

Tablo 4’te görüldüğü üzere bilgilendirici metinlere en çok yazılı sınavlarda, en az ders kitaplarında yer verilmiştir. Merkezî sınavlardaki yüzdenin yazılı sınavlardaki yüzdeye yakın olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, yazılı sınavlarda metin türleri açısından ders içeriğinin değil merkezî sınavların etkili olduğunu, bir başka deyişle öğretmenlerin öğrencileri merkezî sınavlara hazırlamaya yönelik çabalarının kullanılacak metnin türünü seçerken daha belirleyici olduğunu düşündürse de görülen öğretmenlerin sözleri arasında bu düşünce ile örtüşmeyen ifadeler yer almaktadır:

“Yazılı sınav soruları hazırlarken metin seçiminde dikkat ettiğim hususlar şunlardır: Öğrenci seviyesi-ilgisi, tematik yaklaşım, daha önce işlenen metin türü, programın genel amaçları ve özel amaçları.” (K3)

Görüldüğü üzere bu öğretmen merkezî sınavlardan hiç bahsetmemiştir. Bir başka cevap ise şu şekildedir:

“...metin seçiminde daha çok programa ve kitaba bağlı kalmadan öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri, çevrelerine ve yaşamalarına uygun sorular sorarım.” (K4)

Bu görüşlerden yola çıkarak bilgilendirici metinlerin, öğretmenler tarafından yalnız merkezî sınavlarda kullanılması sebebiyle değil aynı zamanda ilgiye değer bulunması sebebi ile tercih edildiğini söyleyebilir.

Öyküleyici metinlerin yüzdeleri incelendiğinde, bilgilendirici metinlerdeki durumun aksine öyküleyici metinlerin en çok ders kitaplarında ve en az yazılı sınavlarda tercih edildiği görülmektedir. Hacim itibarıyla ders kitapları farklı türde çok sayıda metni ihtiva etme imkânına sahip olmasının yanında ölçme değerlendirme baskısını da üzerinde taşımadığı için kitaplarda metin çeşitliliği sınavlara göre daha dengelidir. Öyküleyici metinlerde merkezî sınavların durumu yazılı sınavlara göre daha yüksek bir orandadır. Bu durumun ortaya çıkması, merkezî sınavlarda ders içeriğinin göz önünde bulundurulması; kurgulu bir metnin yapısını oluşturan olay, zaman, mekân, şahıslar, vb. unsurlara ilişkin öğrencilerin bilgi ve becerilerini değerlendirme gereği ile açıklanabilir.

Yazılı ve merkezî sınavlarda şiir aleyhine yüksek bir yüzde dikkati çekmektedir. Ders kitaplarında durum nispeten iyi görünmektedir. Şiir metninden yola çıkarak soru hazırlamak zahmetli bulunmaktadır. Bu durumun, sınavlardaki şiir metni

sayısının azalmasında tesiri olduğu söylenebilir. Nitekim görüşme yapılan öğretmenlerden birinin söylediği şu cümleler bu izahın geçerliğini kuvvetlendirmektedir:

“Şiir türünde soru hazırlamak, parça türünde soru hazırlamaktan daha zor. Şiirde duyguyu sorarsınız, ses uyumunu sorarsınız, sanat sorarsınız; oysa metinler tam bir derya. Bir metinden on-on beş farklı tarzda soru çıkartabilirsiniz.” (K5)

Yukarıda ileri sürülen gerekçelere itibar edilse bile merkezî sınavlarda 2009 SBS’den itibaren şiir türüne, okuduğunu anlamaya yönelik sorularda, ancak bir defa yer verilmesi bir ihmale de işaret etmektedir. Bu durum öğrencilerin şiire ilişkin bilgi ve becerilerinin merkezî sınavlarda değerlendirilmediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Sekizinci sınıf Türkçe dersinin eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme safhalarında kullanılan metinlerin türleri üzerine yapılan bu çalışmada, öğretmen yazılı yoklamaları ve merkezî sınavlardaki tür dağılımının homojen olmaya daha yakın olduğu bulgusu en belirgin sonuçtur. Homojenlik bilgilendirici metin türü lehinedir. Bilgilendirici metinleri öyküleyici metinler takip etmiştir. Şiirin az kullanıldığı bilgisini ise tablolarda açık bir şekilde görebiliyoruz. Bu durumu görüşme yapılan öğretmenlerden bazıları, meslektaşlarının şiir konusundaki yetersizliğine bağlamaktadır. Bilgilendirici metinlerin bu kadar çok kullanılması, yine görüşme yapılan öğretmenlerden bazıları tarafından, söz konusu metinlerin faydalı ve soru sormaya elverişli oluşu ile açıklanmaktadır. Merkezî sınavlarda aynı tablonun ortaya çıkışını anlamlandırmak üzere bilgilendirici metinlerin eleyicilik özelliğine vurgu yapılabilir. Ancak şiirin böyle göz ardı edilmesi anlaşılabilir gibi görünmüyor. Özellikle 2009 ve sonrası merkezî sınavlarda şiire okuduğunu anlamaya yönelik sorularda neredeyse hiç yer verilmeyişi önemli bir eksiklik olarak görülebilir.

Ders kitaplarında tür dağılımının biraz daha heterojen olduğu açıktır. Bu durum da kitapların geniş bir hacme sahip olmaları, sınavlara göre çok daha uzun bir süreçte uygulamaya konulacak olmaları dolayısı ile hazırlayıcılarına çok daha geniş bir hareket sahası temin etmeleri ile açıklanabilir. Özbay ve Çeçen (2012) tarafından Türkçe ders kitaplarındaki tür ve temaları ele alan çalışmada da bu duruma işaret eden bulgular vardır. İki farklı yayınevinin Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, bu çalışmada olduğundan farklı bir tasnife dayalı olarak incelenmiş olup kitaplar tür çeşitliliği bakımından zengin bulunmuştur. Yukarıda çalışmasından bahsedilen Kolaç (2009) da makalesinin sonuç bölümünde basamak basamak sınıfları ele almış ve çeşitliliğin üzerinde durmuş, yalnızca bazı basamaklardaki birkaç eksiğe vurgu yapmıştır.

Ders kitaplarında şiir türünün yeri için de birkaç cümle kurmak gerekmektedir. Türkiye ve Amerika’da ana dili öğretiminde kullanılan ders kitaplarını muhtelif yönlerden karşılaştıran Güleç ve Demirtaş (2012), çalışmalarının bir bölümünde kitaplardaki türlerin de bir mukayesesini gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaya göre Amerika’daki ana dili eğitimi kitaplarında şiir türünün kullanım oranları Türkiye’deki Türkçe ders kitabından çok daha fazladır. Bu da dikkatlerden kaçmaması gereken bir durumdur.

Sonuç olarak ölçme-değerlendirmenin eğitim sistemi içerisinde belirleyici bir rolünün olduğu araştırmanın bulguları vesilesiyle bir kez daha görülmüştür. Özellikle SBS ile birlikte merkezî sınavlarda ders içeriklerinin esas alınışı, hem merkezî sınavlar hem de öğretmenlerin yaptığı yazılı yoklamalarda, en azından metin türleri açısından, tam karşılığını görmemiştir denilebilir. Öğretmenler, eğitim-öğretim sürecinin son aşamasını teşkil eden değerlendirmede, okuduğunu anlamaya yönelik sorular için metin seçerken dersin amaç ve kazanımlarından, içeriğinden daha çok merkezî sınavlarda hâkim olan anlayışa uygun hareket etmektedirler. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, öğretmenlerin bu yönde özel bir çabasının bulunmadığını gösteren bir tablo çizse de seçtikleri metinlerin bu derece örtüşmesi, soru hazırlarken onların da merkezî sınav hazırlayıcıları ile benzer tesirler altında kaldıklarını düşündürmektedir. Ölçmenin öğrencinin öğrenmesine katkı sağlaması gerektiği (Çakan, 2008) dikkate alınırsa bu eğilimin öğrencilerin metin türlerine ilişkin bilgilerini ve farkındalığını olumsuz yönde etkileyeceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Kaynakça

- ARI, Gökhan (2011). "Türkçe (6, 7, 8. Sınıf) Ders Kitaplarındaki Okuma ve Dinleme/İzleme Metinleri ile Yazma Görevleri Arasındaki Tür Uyumu", *Turkish Studies*, 6, (3), s.489-511.
- AYDEMİR İ., Zeynep, HORZUM, M. Barış, ve ÖZTÜRK, Ergün (2013). "Ekrandan Okumanın 5. Sınıf Öğrencilerinin Bilgilendirici ve Öyküleyici Metin Türünde Okuduğunu Anlama Düzeylerine Etkisi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13, (4), s.2263-2276.
- ÇAKAN, Mehtap (2008). "Eğitim Sistemimizde Yaygın Olarak Kullanılan Test Türleri", Satılmış Tekindal (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, (s.92-125), Pegem Akademi, Ankara.
- GÜLEÇ, İsmail ve DEMİRTAŞ, Tuğba (2012) "İlköğretim 8. Sınıf Ana Dili Ders Kitapları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Örneği", *Sakarya University Journal of Education*, 2, (1), s.74-91.
- GÜNEŞ, Firdevs (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KAPTAN, Saim (1983). *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*, Tekişik Matbaası, Ankara.
- KARASAR, Niyazi (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KEKLİK, Saadetin (2009). "1-8. Sınıf Türkçe Dersi Ders Kitaplarının Metin Türleri ve Özellikle Açısından İncelenmesi" **1. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi**, 1-3 Mayıs 2009, Çanakkale.
- KOLAÇ, Emine (2009). "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür Açısından Değerlendirmesi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6, (1), s.594-626.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara.
- MERRIAM, Sharan B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*, (Selahattin Turan, Çev. Ed.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

◆ Hüseyin Öztürk / Tahir Tağa / Süleyman Ünlü

- ÖZBAY, Murat ve ÇEÇEN, M. Akif (2012). “Türkçe Ders Kitaplarında (6-8. sınıflar) Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi”, **Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi**, 1 (1), s.67-76.
- PATTON, Michael Q. (2002). **Qualitative Research and Evaluation Methods**, Sage Publications, Thousand Oaks, California.
- PEREGOY, Suzanne F. ve BOYLE, Owen F. (2000). “English Learners Reading English: What We Know, What We Need to Know”, **Theory into Practice**, 39 (4), s.237-247.
- TEMİZKAN, Mehmet (2011). “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Temel Dil Becerilerinden Okuma ile İlgili Kavramları Öğrenme Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları”, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 17, s.29-47.
- TEMİZYÜREK, Fahri (2008). “Farklı Türlerdeki Metinlerin İlköğretim 8. Sınıflarda Okuduğunu Anlamaya Etkisi”, **Eurasian Journal of Educational Research**, 30, s.141-152.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2008). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, Kasım, YILDIZ, Mustafa, ATEŞ, Seyit, ve RASİNSKÍ, Timothy (2010). “İlköğretim Beşinci Sınıf Türk Öğrencilerin Metin Türlerine Göre Okuduğunu ve Dinlediğini Anlama Düzeyleri”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 10, (3), s.1855-1891.

CORRESPONDANCE LEVEL OF EXAMS INTENDED FOR TURKISH LESSONS AND COURSE BOOKS WITH REGARD TO TEXT TYPES

Hüseyin ÖZTÜRK*

Tahir TAĞA**

Süleyman ÜNLÜ***

Abstract

In this research, it is aimed that the level of similarity among different text genres experienced by the students in the diverse process of Turkish lessons. In this context, in 8th grade, it was examined that taught in schools in three different publishing of textbooks, the five central examination made from 2009 until today and that 108 exam to which belong 18 school in 2012-2013 academic year in Isparta city center. While examining the documents mentioned, it is taken account of text intended for reading comprehension, which is at paragraph level and findings was sorted out according to text genres. Also, it was asked to interpret from 10 teachers to clarify findings obtained from the exam paper. Their views contributed to explain the table concerning the exam paper. To sum up, informative texts make up most of the texts. Fictional texts and poem follows this respectively. The proportion of text types in the exam paper approximate central examination more than course book. It can be interpreted as mentality in the central examination have strong influence in the exam paper more than course context.

Keywords: Turkish, course books, text types, examination

* Research Assistant, Artvin Çoruh University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching

** Research Assistant, Gazi University, Gazi Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching

*** Research Assistant, Süleyman Demirel University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching